

Pr. lect. dr. Lucian Petroaia,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie, Galați

RÂNDUIELILE SFINTELOR TAINE ALE BOTEZULUI ȘI CUNUNIEI, ÎN EDIȚIILE ROMÂNEȘTI ALE MOLITFELNICULUI

***Abstract:** Along with the Ordinal and the Gospel, Euchologion also, is part of the “liturgical props” absolutely necessary for the priest ministry. Euchologion contains the canonical argumentations, the liturgical prescriptions and ordinances of sacraments, related to the Holy Gifts and prayers. In Romanian language, the first edition of Euchologion was translated and printed by Deacon Coresi, in 1581, based on the collections of manuscripts, prior chronologically.*

In the 430 years from 1581 until 2011 it appeared, at the Râmnic, Târgoviște, București, Iași, Neamț, Blaj, Sibiu and Brașov printers, over 65 editions of Euchologion, in Romanian language. The analytical comparative study related to the Holy Baptism and the Sacrament of Marriage, contained in this editions, shows that, in terms of ritualistic, and also of linguistic and theological content, the differences are minimal from one edition to another. It finds a natural evolution of Romanian liturgical language and a continuous concern of publishers (bishops, monks, scholars) for a better indication of movements, processes and liturgical rites.

We underline the beauty of the text edition removed by Saint Metropolitan Dosoftei (Iasi, 1681), as well as the completed form of Romanian language from the edition of the Saint Metropolitan Anthim the Iberian (Târgoviște, 1706), which is perpetuated to this day; several editions shine through a typographical printing of exception: Râmnic – 1782 and Brașov – 1811.

***Keywords:** Euchologion, Baptism and Marriage ceremony, liturgical ordinance.*

I. Preliminarii

Două dintre cele mai de seamă momente din viața omului, nașterea și căsătoria, sunt sfințite de Dumnezeu în Biserică, prin două Sfinte Tai-

ne: Botezul și Cununia. Credinciosul participant și rugător la aceste Taine este fascinat de rânduielile lor (cântare, citire, mișcare liturgică, veșminte, recuzita necesară), care dau strălucire sfintei slujbe, făcându-o și mai adânc-lucrătoare în sufletul, inima și cugetul său. Însă aceste rânduieli de la Botez și Cununie nu au fost întotdeauna așa cum le vedem astăzi slujite în biserici. Ele au evoluat în timp, de la forme incipiente, până la deplinătatea lor actuală, atât pe axa bimilenară a timpului Bisericii creștine, cât și în viața Bisericii Ortodoxe Române, de la începuturi și până la zi. Etapele rânduielilor respective au fost codificate în edițiile succesive ale Molitfelnicului, manuscris sau tipărit.

Studiul de față își propune, așadar, un excurs analitic în istoria Molitfelnicului românesc, pentru a identifica rădăcinile originare și sursele colaterale, pentru a pune în valoare particularitățile spiritualității ortodoxe românești și pentru a realiza „filmul“ etapelor de maturizare ale rânduielilor Botezului și Cununiei, în cei peste 450 de ani de istorie și viață bisericască cuprinși tainic între filele edițiilor citate aici.

II. Sfânta Taină a Botezului în Molitfelnicul românesc

1. Rânduielile ce se fac după nașterea pruncului, până la Botez¹

a. Rânduiala în ziua întâi, la femeia lăuză

În multe ediții, până în unele de secol XX², această rânduială lipsește ca individualitate, ea fiind unită cu rânduiala ce se face femeii în ziua a opta după naștere. Sub raportul conținutului, din aceste ediții lipsește total rugăciunea „Dumnezeule cel cu nume mare...“³. Prima ediție care cuprinde deslușit această rânduială, deși laolaltă cu cea de la a opta zi (despre

1. Pentru prezentul studiu, în scopul unor obiective comparații privind structura și alte elemente din rânduiala cele două Sfinte Taine, cuprinsă în edițiile cercetate, am folosit ca ediție de referință Molitfelnicul tipărit la București, în 2006.

2. Vezi, de exemplu, în *Evhologiu bogat*, București, 1926.

3. De exemplu, în *Molitfelnic de-năles*, Iași, 1681, în *Evhologhioanele* de Râmnic, 1706, București, 1729, Iași, 1749, Râmnic, 1768 și 1782, Chișinău, 1820 și chiar și în ediții mai noi, cum ar fi *Efhologiu adekă Molitfeanik*, Iași, 1834, p. 1-7, *Efhologiu sau Molitfelnic mai îndreptat*, București, 1858, p. 3-5.

care zice că tot în prima zi se săvârșește) se întâlnește la începutul secolului al XIX-lea⁴, deși nu precizează că începutul rugăciunii „Dumnezeule cel cu nume mare...” trebuie rostit de trei ori. Ediția de Blaj, 1815, face pentru prima dată distincția dintre cele două rânduiele (din prima, respectiv a opta zi după naștere) prin binecuvântarea mică, rugăciunile începătoare și prin cealaltă parte a conținutului respectiv⁵.

b. Rugăciunile la femeia lăuză, în a opta zi după naștere

În edițiile timpurii, cum ar fi cea a Sfântului Mitropolit Dosoftei, această rânduială prezintă câteva caracteristici: lipsește precizarea că, după rugăciunile începătoare, trebuie citit ori troparul zilei, ori cel al sfântului de rând, ori cel al Nașterii Domnului, împreună cu condacul „Fecioara astăzi...”. Însă, în ediția tipărită de Sfântul Mitropolit Antim Ivireanul, aceste elemente apar bine precizate⁶, iar edițiile imediat următoare definitivează această rânduială, care se moștenește fidel până astăzi⁷. Unele indică sau chiar și redau integral doar rugăciunile mici, la începutul acestei rânduielei⁸. Rugăciunea pentru moașă și cea „pentru celelalte femei” lipsesc din cuprins, până la ediția de Brașov, 1811⁹.

c. Rugăciunea „la însemnarea pruncului, când i se pune numele”

Sfântul Mitropolit Dosoftei o numește „Molitva depecetluit kokonul luând nume a opta zi de nașterea sa”¹⁰ și, în epoca sa, aceasta se făcea ca și astăzi, la biserică, unde pruncul era adus de moașă și așezat „înaintea ușilor bisericii”. Rânduiala începea, ca și în prezent, cu rugăciunile mici, troparul zilei sau al hramului bisericii, după care, făcând cruce peste fruntea, gura și pieptul pruncului, preotul citea rugăciunea „Doamne, Dumnezeul

4. *Euhologhion, adekă Molitvnik*, Brașov, 1811, p. 1-3. Aceeași omisiune se regăsește și în *Evhologhion adekă Molitvenik*, Blaj, 1815, p. 3.

5. Este urmată imediat de o altă ediție din Ardeal: *Evhologhion sau Molitvnik bogat*, Sibiu, 1833, p. 1-8, în care, în același capitol este cuprinsă și „Rugăciunea la femeia lăuză”.

6. *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, p. 1-2.

7. *Euhologhion adekă Molitvnik*, București, 1729, p. 3-6, Râmnic, 1768, f. 1-3 v.

8. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, p. 1.

9. *Euhologhion adekă Molitvnik*, Brașov, 1811, p. 6-7. Edițiile următoare cuprind această rugăciune, așezată în contextul în care o regăsim și astăzi în Molitfelnicele românești.

10. *Molitfelnic de-ntăles*, Iași, 1681, f. 42 v - 43 r.

nostru, Ție ne rugăm și (pe) Tine Te chemăm...“. Rânduiala este completă în toate edițiile românești ale Molitfelnicului.

Învățătura pentru situația în care pruncul este bolnav sau trage să moară, caz în care trebuie botezat chiar în prima zi după naștere, este cuprinsă în Molitfelnicele românești, încă de la primele tipăriri.

d. Rugăciunea când femeia „leapădă pruncul“

În Molitfelnicul tipărit de Sfântul Dosoftei, aceasta este numită mai delicat „Molitva femeii când sătâmplă de piarde“¹¹ și este așezată după rânduiala ce se face la 40 de zile; în cel al Sfântului Antim Ivireanul este intitulată „Rugăciunea când piearde muiearea adekă când să stărpește de leapădă prunkul“¹² și cuprinde trei dintre rugăciunile din rânduiala care se săvârșește femeii la 40 de zile de când a născut, în altă ordine decât cea pe care o păstrează Molitfelnicul, astăzi: „Și pe acest prunc născut dintr-în-sa...“, „Doamne, Dumnezeu nostru, Care ai venit în lume...“ și „Doamne, Dumnezeul nostru, Cel ce Prunc fiind...“. O ediție de început de secol XIX o numește „Rugăciune spre muiare, când va piarde prunkul“¹³.

În toate Molitfelnicele de după 1706, rânduiala este completă, așa cum se regăsește și astăzi¹⁴.

2. Rugăciuni la „facerea catehumenului“

În edițiile mai vechi, acest capitol se numea „Molitva la făcutul oglașenikului“¹⁵, pentru prima dată expresia fiind tâlcuită mult mai târziu – la început de secol XIX, astfel: „adekă la cel kiemat spre Botez“¹⁶ sau „pentru cei ce să cheamă la Botez“¹⁷. Capitolul este întotdeauna distinct de slujba Botezului. Uneori, nu se precizează că, înainte de a i se citi rugăciunea „În numele Tău, Doamne, Dumnezeul adevărului...“, pruncul trebuie

11. *Ibidem*, f. 46 r - v.

12. *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, p. 13-14.

13. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 7 v și 8 r-v.

14. În cea de Brașov, 1811 și în cea de Blaj, 1815, este așezată după rânduiala Botezului, „pe scurt“, înainte de molitfa pentru 40 de zile; în cea de de Sibiu, 1833, se află după această molitfa.

15. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 46 v – 51 r.

16. *Euhologhion, adekă Molitvnik*, Brașov, 1811, p. 13.

17. *Efhologiu sau Molitfelnic mai îndreptat*, București, 1858, p. 14.

închinat de trei ori, la frunte, la gură și la piept¹⁸; abia Molitfelnicele de secol XIX încep, una câte una, să completeze acest gol¹⁹. De asemenea, nici exprimarea liturgică: „Mâinile Tale m-au făcut și m-au zidit“ nu este indicată, până târziu²⁰.

a. Exorcismele

La Sfântul Dosoftei, în loc de „exorcism“ sau „blestem“, se menține termenul slav „zaklinanie“, exorcismele al doilea și al treilea fiind sinonimizate incorect „zaklinanie sau jurământ“²¹. Termenul de „jurământ“ este folosit și în ediții ceva mai noi²². Rugăciunea a patra are, la sfântul ierarh moldav citat, o tulburătoare formă de exprimare teologică: „Cela ce ești fiind, Domnitoriule Doamne, karele feceși pre omul în kipul tău șinsămăna-re, și iai datui puteare de viață vecinikă, deacei skăpândusă prin păkatul, nu lai trekut ku kăutarea, ce feceș ku sokoteală prin omenirea Hristosului tău, mântuînța lumii. Înșuți și plămădința ta aceasta, izbăvind dela șerbicia vrăjmașului, priimeăștel la împărăția ta cea cereaska...“²³.

După citirea rugăciunilor, în multe ediții lipsește indicația pentru preot de a însemna pruncul la frunte, la gură și la piept cu semnul crucii și de a sufla peste el, înainte de a rosti deasupra lui: „Depărtează de la dânsul pe tot vicleanul...“²⁴. Abia ediția de Brașov, 1811, precizează că peste prunc preotul trebuie să sufle „la gură, la frunte și la piept“²⁵.

b. Lepădările

Formula s-a păstrat intactă, cu deosebiri care țin mai mult doar de evoluția limbii române, în timp:

18. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 46 v.

19. *Evhologhion adekă Molitvnik bogat*, Sibiu, 1833, p. 21.

20. Lipsește în edițiile de Iași - 1681, Râmnic - 1691 și 1706, București, 1721, Iași, 1749, Râmnic, 1768 și 1782, Brașov, 1811, Sibiu, 1833 ș.a.

21. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 47 r și 48 r.

22. *Molitfelnic*, Râmnic, 1721, p. 23, 24, 25 și *Evhologhion, adekă Molitveanik*, Iași, 1834, p. 25-27.

23. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 49 r.

24. Începând cu *Euhologiul* de Râmnic, 1768, f. 14 v, acest detaliu apare în toate edițiile.

25. *Euhologhion, adekă Molitvnik*, Brașov, 1811, p. 15; imediat, precizarea a fost preluată și de ediția de Sibiu, 1833, p. 26 ș.u.

<i>Molitfelnic de-nțăles, Iași, 1681, f. 49 v</i>	<i>Molitfelnic, Râmnic, 1691, p. 28</i>	<i>Euhologhion adekă Molitvnic, București, 1729, p. 42</i>	<i>Molitfelnic, București, 2006, p. 28</i>
<i>Lăpezâte desatana, șide tôte lukrurile lui, și de toți îngerii lui și de tătă latreia lui, de tătă slujba lui și de tătă trufiea lui?</i>	<i>Lăpezâte de satana, și de toate lukrurile lui, și de toți îngerii lui și de toate slujbele lui și de toată trufiea lui?</i>	<i>Lăpezite de satana; și de toate lukrurile lui; și de toți îngerii lui; și de toate slujbele lui; și de toată trufiea lui?</i>	<i>Te lepezi de satana?și de toate lucrurile lui? și de toți slujitorii lui? și de toată slujirea lui? și de toată trufia lui?</i>

În duhul limbii române vechi, la această întrebare ediții în șir au dat răspunsul „Leapădumă“ și „Lepădatumam“.

c. Mărturisirea dreptei-credițe

După rânduielile creștine primare, această mărturisire se făcea de trei ori, Crezul fiind pecetea care certifica totala aderență și cunoașterea profundă a credinței creștine, a nașului, ca garant al bunei-creșteri duhovnicești a finului (când acesta era prunc) sau chiar a finului (când acesta era matur). Sfântul Dosoftei folosește trei sinonime pentru sintagma „mărturisirea de credință“: „Văruia“, „Simbolul kredinței“ și „Svântul sămnul kredinței“²⁶.

d. „Unirea cu Hristos“

În Molitfelnicul Sfântului Mitropolit Dosoftei, întrebarea: „Te-ai unit cu Hristos?“ are un parfum unic: „Înceteșcite lui Hristos?“ („Ai intrat în ceata lui Hristos?“ , n.n.), la care „finul sau nănașul“ răspunde „Încetesku-mă“ („Am intrat în ceata Lui!“ , n.n.)²⁷. Ceva mai târziu intervine în text termenul „împreunezu-mă / împreunatu-m-am“²⁸ sau „mă împreunez / m-am împreunat“, pe care le regăsim până în edițiile de secol XX. Uneori sunt folosite ambele formule („m-am unit“ și „m-am împreunat“) ²⁹; spiritul limbii române actuale cere prima variantă, care a și intrat în Molitfelnicul românesc de astăzi.

26. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 50 v.

27. *Ibidem*, f. 50 r.

28. *Molitfelnic*, Râmnic, 1721, p. 29 și 30.

29. *Evhologiu bogat*, București, 1926, p.22-23.

3. *Învățătura despre Botez*

În primul Molitfelnic românesc, slujba începe cu o predică despre Botez³⁰, așezată spre ajutorul preotului, care era îndatorat să o citească la momentul potrivit.

În Molitfelnicul Sfântului Dosoftei, la finele rânduielii Botezului, se cere nașului: „Datori iaste nănașul sănveațe pre hinul său aceasta Văruia (Crezul, n.n.) și ocenașile (Tatăl nostru... și rugăciunile începătoare, n.n.) și alte kare au grăit Dumnezău kătră Moisei și di la Hristos lau întărit. Svânta Evanghelie ...porunka...“ (aici este redat textul Decalogului, n.n.). La final sunt amintite cele două legi ale iubirii: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta... și pe aproapele tău ca pe tine însuși...“. Și preotul era îndemnat să le împlinească pe acestea toate, apoi să învețe așa pe toți „poporării...ku mik, ku mare“³¹.

O altă ediție cuprinde un minunat cuvânt de învățătură „kătră nașul“, așezat imediat după încheierea otpustului. Date fiind unicitatea, frumusețea, densitatea teologică ale textului, întrucât astăzi, cel mai adesea, după slujba Sfântului Botez, din diverse motive, preotul nu mai ține niciun cuvânt de învățătură, redăm aici textul integral, transliterat, dar păstrat în forma sa arhaică, datorită frumuseții limbii române a epocii: „Bine kredinciosule și ku numele lui Hristos numite nașule, domnule (kutare,) ku Darul și ku îndurările iubitoriului de oameni Dumnezeu, kare voiaște toți oamenii săse mântuiească, duhovnicească astăzi sa săvârșit în Biserika lui Dumnezeu naștere prin apă și prin Duh. Pentru kare însuși Hristos Domnul, kare neau dat noao lege pentru acea naștere, au zis kătre Nikodim așa: Amin, amin zik ție, dakă cineva nu să va naște prin apă și prin duh, nu poate întra în împărăția lui Dumnezeu. Și după Învierea sa au poruncit pentru nașterea aceasta oucenicilor săi, zikând: Datumisau mie toată putearea în ceriu și pre pământ, drept aceea mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate kâte vam poruncit voao. Întru acest pre sfânt Nume a prea Dumnezeiștii Troițe sau botezat acesta noul luminat (kutare) și sau năskut duhovnicește. Kăci sau făkut din fiul întunerikului, fiul luminii, din fiul mâniei, fiul Darului lui Dumnezeu și sau mutat din latura umbrei morții în latura

30. *Molitvenic*, Brașov, 1564, p. 460.

31. *Molitfelnic de-ntăles*, Iași, 1681, f. 59 r - v.

sfintei sfinților întru lumină și sau skris în karteia vieții. Pentru aceasta să veselesk în Biserika cea prăznuitoare îngerii, ka ounii ce sunt obicinuiți a avea bukurie mare pentru un păkătos ce să kăieaște, pentru kă vād pre om kare spre a spāsi kāderea vrea sāse așeze în ceata lor. Bukurămune și noi în Biserika cea nevoitoare kă în adevărata viață kare iaste Hristos Domnul sau legat mlădița cea nouă, ka ku grāsimea darului Lui să se învieze și struguri a faptelor bune să adukă. Iar mai ales blagocestiei tale se kuvine ate veseli kăci pre acea mlădiță duhovniceaskă, pre acel fiu al Darului șial luminii, ai priimit din Dumnezeiaska skăldătoare, și teai fākut tată duhovnicesk ku kizășuiala și ku priimirea aceuia kăruia akum sau fākut Tată după Dar Dumnezeu kare lokuiaște în ceriu. Iar tu fiind tată duhovnicesk țisă kade aști kă datori ești a avea dragoste părinteaskă kătră fiiul cel ce de Dumnezeu țisa dat ție, în toate zilele vieții tale. Și kând va da lui Domnul a kăuta buna întrebuițare minții, atunci săl povățuiești la toate înkieturile Pravoslavniciei dreptei kredințe, și toate cele ce sunt de trebuință pentru cei binekredincioși spre mântuire să le știe și să le păzeaskă fără odihnă și viața să petreakă ku kredință după kiemarea kreștinilor. Kă preकुm astăzi fiind luminat ku razele Darului prin nașterea cea duhovniceaskă, în mâini-le tale sa dat de mine păkătosul: așa ne întunekat după nașterea cea noao la alta veak să ste înaintea Tatălui ceresk. Și preकुm astăzi kurat și mai vārtos dekāt zāpada albit la suflet au ieșit din Baia nașterii dea doua: așa fără prihană și ne înegrit ku faptele ceale rele ieșind din trup să ste dinai-tea Judekătoriului celui ne fățarnik, karele va să rāsplāteaskă fiește kăruia după faptele lui. Și preकुm luminat astăzi prin buzele tale sau lepădat de satana cel blāstemat, și de toate lukrurile lui. Și sau priimit fiu Ziditoriului a toate și Dumnezeului prin Darul ce au kăștigat ku duhovniceaska naștere și mădulariu Bisearicii lui Hristos sau fākut prin mărturisirea adevăratei kredințe kreștinești: așa întoate zilele vieții sale să rămāie întru unirea kredinței ne dejghinată de la Biserikă și în darul cel neschimbat a priimirii de fiu lui Dumnezeu: și sānu să întoarkă la lukrurile vikleaului satana nici odinioară și akum lui ka unui vrājmaș pierzitoriu de suflet pururi să stea împotrivă: și ku ajutoriul Domnului sāse arate surpătoriu tare a tuturor meșteșugirilor lui, ka oun ostaș alui Hristos, ku peceatea Darului Duhului Sfânt întărită spre război asupra lui. Iar după aceastea plākute lui Dumnezeu podviguri să primeaskă dela rānduitoriul de nevoințe cinstea vieții veacinice întru Împărăția Cereaskă. Și de te vei sārgui a te învred-

nici ka prin povățuirea ta nou luminatul prunk săse fakă vrednik a priimi o atâta fericire, apoi și ata blagocestie nu se va lipsi de vreadnika răsplătire de kătră Domnul Dumnezeu. Ci pentru dragostea ta, karea o arăți kătră fiul tău cel duhovnicesk, vei fi iubit de Tatăl Ceresk kare este dragoste după kuvântul acesta: Dumnezeu dragoste este. Pentru povățuirea cea folositoare de suflet, vei fi povățuit, ka să kălătorești pre kale dreaptă a poruncilor Domnului la vieața veacinică. A kăriea moștenire ka să dobândești după mulți ani a bunelor zile, eu atât pentru tine însuși, cât și pentru fiul ce ți sau dat ție dela Dumnezeu sânt kald rugătoriu, și osârdnik și adevărat voitoriu³².

Deodată cu începutul secolului XX, în Molitfelnicul românesc intră densa și mult folositoare învățătură de la Sfântul Simeon al Tesalonicului, într-o primă etapă referitoare numai la lepădări³³, iar într-o a doua etapă și pentru nași³⁴.

Cea mai importantă parte a învățăturilor o constituie totuși Canoanele Sfinților Apostoli, care se întâlnesc în Molitfelnicele românești, rânduite într-un capitol distinct, începând cu edițiile timpurii³⁵. De multe ori, acestea sunt așezate între rânduielile pentru mamă și prunc, la 40 de zile și cea de la „facerea oglașenicului“ (catehumenului). În alte ediții, acestea lipsesc³⁶.

4. Slujba Sfântului Botez

Conform tradiției creștine primare, slujba se săvârșește în biserica plină de lumini, de către preot, înveșmântat în alb. Toate acestea sunt precizate clar, în toate edițiile.

a. Partea inițială. Sfințirea apei

În multe ediții nu se precizează că, atunci când rostește binecuvântarea mare, preotul trebuie să închine, în semnul sfintei cruci, cu Evanghelia,

32. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 30, 31, 32 r-v.

33. În *Evhologiu bogat*, București, 1926, p. p. 24 – capitolul este numit „Învățătură din Tesalonic“.

34. Cele mai multe dintre Molitfelnicele românești de secol XX: București, 1974, 1998, p. 24-25, 2006, p. 32 – capitolul este redenumit: „Scurtă învățătură despre Sfântul Botez după Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului“, cap. 61 și 62.

35. De exemplu, edițiile de Râmnic – 1721, f. 16-20., București, 1729, p. 16-21, Iași, 1749, p. 16-21, Râmnic, 1768 și 1782, f. 8 r -10 v, Sibiu, 1833, p. 10-12.

36. Brașov, 1811, Blaj, 1815.

deasupra cristelniței³⁷. În edițiile basarabene, ectenia mare este „împovărată” cu pomenirea întregii familii a țarului³⁸.

În Molitfelnicul Sfântului Dosoftei, vozglasul de la finele ecteniei mari are formula: „Mare ești, Doamne și mirates lukrurilke tale și nice kare kuvânt deajuns easte spre lauda miratelor tale”³⁹; la suflarea peste apă, Sfântul Dosoftei notează: „Sfărmăzesă supt sămnătura kipului crucii tale tote pizmățările puterii”⁴⁰. Lipsa precizării privind întreita suflare peste apă este rezolvată de unele dintre edițiile imediat ulterioare⁴¹.

La sfințirea apei, formula dosofteiană este: „Însuți dreptaceea omiubitoriule mpărate acii vino șakmu prin supravenirea Svântului Dhu și svințăște apa aceasta”⁴², fără a se preciza că invocarea trebuie făcută de trei ori, ca și afundarea mâinii, cruciș, în apă; aceasta este o insuficiență perenă în Molitfelnicul românesc, chiar în ediții de început de secol XIX. O singură ediție basarabeană, după invocarea: „Tu Însuți, iubitorule de oameni...”, la momentul binecuvântării apei – „Să se zdrobească sub semnul crucii Tale...” combină (incorect însă) toate gesturile, „... însemnând apa de trei ori, kufundând degetele în apă, și suflând spre ea...”⁴³.

b. Ungerea cu „untdelemnul bucuriei”

„Aliluia” de la turnarea uleiului în cristelniță se cânta împreună cu poporul – Sfântul Dosoftei notează cel dintâi aceasta⁴⁴, împreună cu o expresie dificil de înțeles astăzi – dată fiind și forma gramaticală arhaică a scrierii, că „popa face 3 ori ountdelemnul kruce întrapă”⁴⁵ („întru apă”, adică „în apă”, n.n.). Alte ediții arată cum preotul trebuia să ia ulei cu două degete și cu ele face semnul crucii în apă⁴⁶. Însă toate celelalte precizări

37. Acest detaliu lipsește din *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 51 v și din următoarele ediții de secol XVII, XVIII și chiar din cele de început de secol XIX; una dintre primele care cuprind acest element este *Evhologiu bogat*, București, 1926, p.24.

38. De exemplu *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 19 r-v.

39. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 53 r.

40. *Ibidem*.

41. *Molitfelnic*, Râmnic, 1721, p. 37, *Evhologhion adekă Molitvnik*, Iași, 1749, p. 37. În ediția de Brașov, 1811, aceste precizări lipsesc, dar în cea de Blaj, 1815, revin.

42. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 53 r.

43. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 22 v – 23 r.

44. Notița este reluată și în *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 25 v.

45. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 55 r.

46. Buzău, 1857, București, 1907, Cernica, 1923, București, 1937.

privind modul ungerii pruncului cu untdelemnul bucuriei sunt prezente în iconomia Molitfelnicului românesc, începând cu edițiile de început de secol XVIII⁴⁷.

c. Botezul pruncului – procedura și formula liturgică

În Molitfelnicul românesc, formula Botezului a evoluat astfel:

Molitvenic, Brașov, 1564, p. 461	Molitfelnic de-nțăles, Iași, 1681, f. 55 v	Evhologhion adekă Molitvnik, Râmnic, 1706, p. 37	Evhologiu bogat, București, 1926, p. 31	Molitfelnic, București, 2006, p. 40
<i>Eu, sluga lui Dumnezeu, eu te botez pre tine în numele Tată- lui și Fiului și Duhului Svânt. Amin.</i>	<i>Boteazăse șerbul lui Dumnezeu (kutarele) în numele tatălui, amin. Șa fiului, amin. Șa svântului Dhu, amin. akmu, și pururea șimveacii de veaci, amin.</i>	<i>Boteazăse robul lui Dumnezeu (kutarele) în numele Tată- lui, Amin. și al Fiiului, Amin. șial Sfântului Dhu. Amin. akum, și pururi și înveacii veacilor. Amin.</i>	<i>Botează-se robul lui Dumnezeu (N) în nume- le Tatălui. Amin. Și al Fiului. Amin. Și al Sfântului Duh. Amin. Acum, și pururea și în vecii veci- lor. Amin.</i>	<i>Se botează robul lui Dumnezeu (N) în nume- le Tatălui. Amin. Și al Fiului. Amin. Și al Sfân- tului Duh. Amin; acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.</i>

Este ușor de observat că, în Molitfelnicul lui Coresi, formula bap-tismală folosită este de inspirație catolică. De aceea s-a afirmat chiar că acest Molitfelnic este „contaminat de calvinism”⁴⁸. La Dosoftei, formula este corectă și se precizează și că pruncul trebuie afundat de trei ori în apă, sincronizând rostirea formulei bap-tismale cu imersiunea – emersiunea pruncului: „La tote însă osăbitură de grai înfață, pogorându și suind adekă afundându întrapă de trei ori la tote treale face câte odată...”⁴⁹. Mai explic-it, edițiile imediat ulterioare notează că, deodată cu pronunțarea formulei Botezului, „la fieștecare vorbă afundându pre dânsul (pruncul, n.n.) și

47. Începând cu *Euhologiu adekă Molitvnic*, București, 1729, p. 40-41 ș.u.

48. Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparnițe românești la Nicolae Labiș*, Editura Eminescu, București, 1985, p. 18.

49. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 55 v.

scoțându-l⁵⁰. Din rațiuni misionare, ediția de Brașov, 1811, pune optim în evidență formula ortodoxă a Botezului, prin corpul mare al literei, prin partajarea în trei a exprimării liturgice și prin indicațiile tipiconale clare pe care le oferă⁵¹.

d. Mirungerea

Ritualul ungerii cu Sfântul Mir este păstrat neschimbat până astăzi. Și la Sfântul Dosoftei, dar și în alte ediții se folosește expresia arhaică „popa pomăzuiește pre finul ku svântul mir“ (menținută și în edițiile basarabene tardive⁵²), iar formula liturgică este: „Peceatea de darul Svântului Dhu“⁵³; ceva mai târziu aceasta se definitivează: „Peceatea darului Sfântului Dhu. Amin“⁵⁴.

e. Capitolul solemn este neschimbat în toate edițiile.

După citirea Evangheliei, toate edițiile de până la jumătatea secolului al XIX-lea se raportează la „tipicul“ Bisericii primare, când cel botezat stătea opt zile îmbrăcat în haina Botezului și cu pecetea Mirului neșterse de pe trup (urmare a acestei practici străvechi, intrată în conștiința creștinilor, până astăzi a rămas expresia populară „se lasă pruncul în mir“), apoi era adus iarăși la biserică de naș, era șters în mod ritual de Mir și tuns. Din acest motiv, Molitfelnicele românești ale perioadei indicate arată că rânduieșile legate de spălarea pruncului, tunderea părului și celelalte, finale, se puteau amâna, după consumarea capitolului solemn al Botezului, dând doar indicația că urmează ectenia întreită și otpustul. Justificarea acestei variante este explicată prin practica Bisericii primare: „Kadese aști că obiceiul cel vechi întracesta kip au fost (și iaste și akum la ounele lokuri) după ce cetiea Evanghelia, îndată făcea otpustul desăvârșit și ieșea desă ducea ku prunkul. Și după aceea când era a opta zi după Botez, iarăși aducea prunkul la Beserekă și cetea rugăciunile spălării...“⁵⁵. Edițiile citate aici explică și faptul că, din motive practice, obiceiul cel vechi este depășit și acum este momentul când se pot citi imediat rugăciunile de la spălarea

50. *Molitfelnic*, Râmnic, 1721, p. 41.

51. *Euhologhion, adekă Molitvnik*, Brașov, 1811, p. 27 – 28.

52. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 27 r.

53. *Molitfelnic de-njăles*, Iași, 1681, f. 56 v.

54. *Euhologiu adekă Molitvnic*, București, 1729, p. 44, Iași, 1749, p. 44 ș.u.

55. *Molitfelnic*, Râmnic, 1721, p. 45, *Euhologiu adekă Molitvnic*, București, 1729, p. 45 ș.u., până la cea de București, 1958, p. 31-32 și cea de Sibiu, 1874, p. 42-43.

și de la tunsul pruncului, dar notează: „Pentru aceasta și noi facem această înștiințare, iar voi isprăviți după kum veți sokoti kă iaste mai bine și după kum vă va fi și obiceiul lokului“⁵⁶. La finele acestei rânduiei se rosteau din nou ectenia întreită și otpustul Tainei.

f. Spălarea pruncului se făcea „ku bureate nou“; la Dosoftei, formula stropirii pruncului este redată incomplet, deși formula ștergerii cu buretele este prezentată complet⁵⁷. După momentul 1706, în toate edițiile se arată că stropirea se face cu fașa pruncului, înmuiată în „apă curată“, iar ștergerea de Sfântul și Marele Mir, „cu burete nou“.

g. Tunderea părului.

Cele două rugăciuni sunt prezente, neschimbat, în toate edițiile. Formula liturgică este aceeași, peste tot. Lipsește multă vreme amănuntul punerii părului tuns de la prunc, în cristelniță⁵⁸. În legătură cu acest capitol, un manuscris din Ardeal amintește de o tradiție nemaiîntâlnită, prin care, după tunderea părului noului botezat, preotul este sfătuit să ia „puțină ceară și lipeaște părul cel tăiașe în păreale besearicii“⁵⁹.

h. Împărtășirea

Multe ediții nu cuprind nimic despre acest important capitol, care în-cununează, de fapt, Botezul⁶⁰. La începutul secolului al XX-lea, un Molitfelnic bucureștean sfătuieste pe preot: „Și îndată să-l împărtășești cu Sfințele Taine; căci întâmplându-se a se săvârși din viață, neîmpărtășit, greșești de moarte“⁶¹.

5. Rânduiala Sfântului Botez pe scurt

Multe ediții nu cuprind și nici măcar nu amintesc de o astfel de rânduială⁶². În acest interval, un prim Molitfelnic conține și „Rugăciunea

56. *Molitfelnic*, Râmnic, 1721, p. 46.

57. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 58 r.

58. *Evhologiu bogat*, București, 1926, p. 38.

59. *Molitfelnicul de la Valea-Mare, copiat de Popa Flore din Joseni (mss.)*, p. 59, apud. Marin Mălinaș, *Manuscrise liturgice din Bihor*, în „Biserica Ortodoxă Română“, XCIII (1975), nr. 9-10, p. 1133.

60. Iași, 1681, Râmnic, 1706 și 1721, București, 1729, Iași, 1749, Brașov, 1811, Chișinău, 1829, Sibiu, 1833 și 1849.

61. *Evhologiu bogat*, București, 1926, p. 39 ș.u. ediții.

62. Iași, 1681, Râmnic, 1721, București, 1729, Râmnic, 1768 și 1782, Iași, 1834.

Sfântului Botez pe scurt cum trebuie a boteza preotul⁶³; de la acesta și altele preiau rânduiala, numind-o „Rugăciunea Sfântului Botez pe scurt, cum trebuie a boteza pruncul pentru treaba morții⁶⁴. După acesta, abia la începutul secolului al XIX-lea, o altă ediție, brașoveană, cuprinde această rânduială, care este perfect transmisă până astăzi în Molitfelnicul românesc⁶⁵.

*6. Rânduiala ce se săvârșește
asupra mamei și a pruncului,
la 40 de zile de la naștere*

Într-una dintre primele ediții românești, această rânduială se numește: „Molitva femeii năskătore după 40 de zâle⁶⁶ și se citea de către preot, care trebuia să țină mâna pe capul copilului. A doua rugăciune – „Doamne, Dumnezeu nostru, Care ai venit în lume pentru mântuirea neamului omenesc...“ uneori lipsește în acest loc: în edițiile mai vechi, ea este așezată după rugăciunea pentru prunc: „Și pe acest prunc, născut dintr-înșă...“⁶⁷.

În ediția Sfântului Dosoftei, rugăciunea a doua pentru prunc începe așa: „Doamne, Dumnezeu nostru, karele de 40 de zâle prunk înalegii bi-searekă teai adus de Maria cea neatinsă de mărituș, Sânta a ta Maikă, și în brațele dreptului Simeon fuseși țanut, însuți despuitoriule, totputearnice, și în acest adus prunk ka săsă arate ție: arātu popa făkătoriului, blagosloveștel și spre tot lukrul cel bun și ție plăkut kreștel...“⁶⁸.

Până la forma sa definitivă de astăzi, în timp, formula liturgică pentru îmbisericeirea pruncului a cunoscut mai multe etape: „Bisericeaskă șerbul lui Dumnezeu (Kutarele) înnumele Tatălui șa Fiiului șa Sfântului Dhu⁶⁹, „Înbesereceaskăse robul lui Dumnezeu...“⁷⁰, „Înbisericeazăse robul lui

63. *Molitvenic*, Bălgrad, 1689.

64. Râmnic, 1730, București, 1764, Râmnic, 1782, Iași, 1785.

65. *Euhologhion, adekă Molitvnik*, Brașov, 1811, p. 36-38 ș.u.

66. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 43 v.

67. De exemplu, în *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, *Euhologhion adekă Molitvnik*, București, 1729.

68. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 44 v.

69. *Ibidem*, f. 45 v.

70. *Euhologhion adekă Molitvnik*, București, 1729, p. 13.

Dumnezeu...“⁷¹, „Îmbisericească-se robul lui Dumnezeu...“⁷² și, ultima, „Se îmbisericește robul lui Dumnezeu...“⁷³.

La Sfântul Antim, rânduiala de la 40 de zile cuprinde doar prima și ultima dintre cele patru rugăciuni care se regăsesc astăzi în Molitfelnic⁷⁴.

În edițiile mai vechi, această rânduială este așezată înainte de slujba Tainei Botezului⁷⁵; într-altele, mai noi, după aceasta⁷⁶.

7. Alte rânduieli legate de Taina Botezului

Aici se încadrează rânduielile de primire la Ortodoxie a membrilor altor confesiuni, denominațiuni creștine sau chiar religii. Încă de la primele ediții, Molitfelnicul românesc cuprinde astfel de capitole: „Pentru papistași și pentru kalvini și pentru luterani învățatură de osebi“⁷⁷. Acest capitol lipsește din ultimele ediții ale Molitfelnicului românesc⁷⁸.

71. *Evhologhion adekă Molitvnik bogat*, Sibiu, 1833, p. 15.

72. *Evhologiu bogat*, București, 1926, p. 40.

73. *Molitfelnic*, București, 1998, p. 44.

74. *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, p. 8-9-10.

75. *Ibidem*, p. 8-13 și *Idem*, ed. 1768, f. 6 – 8 v. Vezi și *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 3-7 r-v, *Evhologhion adekă Molitvnik bogat*, Sibiu, 1833, p. 11-16, *Evhologhion adekă Molitveanik*, Iași, 1834, p. 9-12, *Evhologhion, adekă Molitvelnik bogat*, Sibiu, 1849, p. 11-16, *Efhologiu sau Molitfelnic mai îndreptat*, București, 1858, p. 7-11.

76. Brașov, 1811, Blaj, 1815.

77. *Molitfelnic*, Râmnic, 1721, p. 20-21, 1768 și 1782, f. 11 r-v. În *Evhologiu bogat*, București, 1926 și în următoarele ediții (de exemplu, București, 1937, p. 534 ș.u.), într-un capitol special, se regăsesc toate rânduielile legate de primirea la ortodoxie a persoanelor din alte confesiuni creștine sau chiar religii: „Rânduiala cum se cuvine a primi pre jidovii ceice vin să se boteze“ (p. 518-528), „Rânduiala cum se cuvine a primi pe eretici, adică pre luterani și pre calvini“ (p. 529-534), „Rânduiala cum se cuvine să ungem cu sfântul mir pe eretici cari vin la credința ortodoxă“ (p. 534-536), „Rânduiala cum se cuvine a primi pre schismatici, adică pre papistași cari vin la drept măritoarea credință“ (p. 537-540); aceeași ediție cuprinde și „Formularul Mărturisirii credinții de către cei convertiți dela shismă sau eres“ (p. 541-543). Toate aceste rânduieli speciale de administrare a Tainei Sfântului Botez în cazuri speciale au fost cuprinse în filada *Rânduiala primirii la Ortodoxie a celor de alte credințe*, publicată la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1966.

78. Din motive foarte bine întemeiate, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat în dezbateră această problemă, prin desemnarea unei comisii care să revizuiască vechea „Rânduială a primirii la credința ortodoxă a schismaticilor romano-catolici, ori alții“ și mai vechiul text al „Mărturisirii de credință dată în scris în biserică de către cei ce se întorc

III. Sfânta Taină a Cununii în Molitfelnicul românesc

1. Pregătirea nunții

Înainte de ziua Cununii, în Ardeal exista un obicei care s-a păstrat pe alocuri până spre vremea noastră. Este vorba de rânduiala la „buna învoire a mirilor“, pe care o cuprinde Molitfelnicul diaconului Coresi. Aceasta consta mai întâi într-un dialog dintre preot și tinerii care aveau să se căsătorească, convorbire care trebuia să verifice libertatea absolută pe care au avut-o mirii, când au consimțit să vină la altar. Apoi, împreunând mâinile tinerilor, preotul se făcea martor la jurământul mirilor, unul pentru celălalt: „Eu, mirek (mirele, n.n.) jurumă astăzi înaintea lui Dumnezeu celui viu și înaintea Bisericii sântă a lui cum ciastă fată iau nevastă...jupâneasă (emerek) iau la mie pre căsătorie de veci“. Preotul așeza mâinile sale pe creștetul mirilor, le dădea binecuvântarea în numele Preasfintei Treimi, le ținea un cuvânt despre semnificația și importanța Tainei Cununii, apoi le citea o rugăciune⁷⁹.

2. Rânduiala Logodnei

a. Partea de început

Încă din secolul al XVII-lea, prin Molitfelnicul Sfântului Mitropolit Dosoftei se definitivează o serie întreagă de detalii legate de pregătirea acestei ierurgii. Mai întâi, precizează clar că slujba are loc imediat după săvârșirea Sfintei Liturghii. Inelele au fost așezate mai dinainte de preot în Sfântul Altar, „pre Sfântul Prestol“, apoi le așază pe Evanghelie, cel al mirelui, de aur, „de-a dreapta“, iar cel al miresei, de argint, „de-a stânga“, „cu feațele ounul cătră altul“; notița privind metalul nobil diferit din care sunt confecționate cele două inele persistă în Molitfelnic⁸⁰.

la Ortodoxie de la schismă sau eres“ – a se vedea, în acest sens, adresa Cancelariei Sfântului Sinod nr. 1143 / 6 martie 2009.

79. *Molitvenic*, Brașov, 1564, p. 466-467. A se vedea câteva referințe la acest ritual în studiul prof. dr. Ioan Floca, *Molitfelnicul ortodox. Studiu istorico-liturgic cu privire specială asupra Molitfelnicului românesc, până la sfârșitul secolului XVIII*, în „Mitropolia Ardealului“, VII (1962), nr. 1-2, p. 101.

80. *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, p. 47 – 48, *Molitfelnic*, Râmnic, 1721, p. 54, ș.u. Tâlcuirea acestui element, semnificativ, însă pierdut în timp, a se vedea

Preotul „blagoslovește de trei ori luminile“, apoi le dă nunilor⁸¹; în alte ediții, mai noi, se precizează că, înainte de începerea slujbei, preotul „binecuvântează de trei ori capetele celor doi care se logodesc“⁸².

Plastică este ectenia pe care preotul sau diaconul o rosteau pentru logodnici, pe la finele secolului al XVII-lea: „Pentru șerbul lui Dumnezău (kutare) și șărbalui Dumnezău (kutarea) ce să akmu logodesc și de spăsenia lor... Pentru să li să dea kukoni de moșcenie, de rod și tôte ce-s de spăsenie... Pentru să li să trimită dragoste întreagă, păciuire și ajutor Domnului să ne rugăm“⁸³.

b. Logodirea – procedura și formula liturgică

În Molitfelnicul Sfântului Dosoftei, formulele sunt diferite: la mire preotul zice: „Logodeșteș șărbul lui Dumnezău (N) pre șărba lui Dumnezău (N), în numele Tatălui ș-al Fiiului ș-al Svântului Duh“, iar la mireasă: „Logodește-să șărba lui Dumnezău (N) kătră șărbul lui Dumnezău (N), în numele Tatălui ș-al Fiiului ș-al Svântului Duh“. Se precizează închinarea chipului mirilor în semnul crucii, dar se arată că inelul mireului „îl tokmește nașul“, cum inelul miresei „îl tocmește nașa“⁸⁴.

O formulă intermediară se regăsește în Molitfelnicul Sfântului Antim Ivireanul: „Logodește-să robul lui Dumnezău (kutarele) roabei lui Dumnezău (kutăreia)/Logodește-să roaba lui Dumnezău (kutarea) robului lui Dumnezău (kutăruiea), în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, akum, și pururea, și în veacii veacilor. Amin“⁸⁵. Formula de astăzi se regăsește începând cu ediția din 1729: „Logodeaștise robul lui Dumnezeu (kutarile) ku roaba lui Dumnezeu (kutarea)...“⁸⁶, cu diferența că, pentru mireasă, mult timp persistă formula „Logodeștise roaba lui Dumnezeu (kutarea) robului lui Dumnezeu (kutarele)...“, care arăta primatul masculin și statutul social al femeii, oarecum inferioară bărbatului și care „se

la pr. prof. dr. Vasile Mitrofanovici și colaboratorii, *Liturgica Bisericii Ortodoxe. Cursuri universitare*, Editura Consiliului Eparhial Ortodox Român din Bucovina, Cernăuți, 1929, p. 846.

81. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 33 r.

82. *Evhologiu bogat*, București, 1926, p. 45.

83. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 33 r-v.

84. *Ibidem*, f. 34 v.

85. *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, p. 50.

86. *Euhologiu adekă Molitvnic*, București, 1729, p. 55.

dădea“ lui⁸⁷. Partea finală a formulei („acum și pururea...“), din punct de vedere teologic incorect așezată la finele formulei de logodire sau cununare, se regăsește în cele mai multe dintre edițiile cercetate. Ultimele ediții românești corectează această eroare.

Sfântul Antim notează clar că preotul pune inelul „pe degetul mâinii drepte“, atât la mire, cât și la mireasă, după care nunul le schimbă, fără a preciza că pe inelarul mâinii stângi. La Sfântul Dosoftei lipsește ectenia întreită de la sfârșitul Logodnei, ceea ce la Antim se regăsește, și de aici în toate edițiile. Despre schimbarea inelelor găsim destul de târziu precizări⁸⁸.

Până spre secolul al XIX-lea, în unele zone din Ardeal (de exemplu, Bihor) s-a păstrat un obicei prin care preotul logodea pe cei doi tineri folosind o batistă, pe care fata o broda din timp și o oferea alesului ei; era „simbolul legăturii dintre tinerii care se căsătoresc“⁸⁹.

3. Învățătura despre Nuntă

Edițiile românești timpurii nu conțin prea multe învățături de pregătire a Cununii. Unele precizează doar că „de li-i voia, îndată după logodnă săsă cunune, întră în biserică ku luminile aprinse...“⁹⁰, ceea ce conduce la presupunerea că, în vechime, exista și obiceiul ca după logodnă mirii să mai aștepte o vreme până la primirea Tainei.

Mai multe ediții de Molitfelnic prezintă și scurte învățături⁹¹; în unele, acestea sunt așezate între Logodnă și Cununie, prezentând și două situații: când Cununia se săvârșește imediat după Logodnă sau când Cununia se săvârșește la un timp anume după Logodnă⁹². La Sfântul Antim, ectenia

87. Odată cu ediția de Brașov, 1811 (p. 54), exprimarea liturgică își capătă forma ei de astăzi.

88. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 53 v.

89. *Molitfelnicul de la Valea-Mare, 1705, (mss.)*, apud. Marin Mălinaș, *op. cit.*, p. 1135.

90. *Molitfelnic de-nțales*, Iași, 1681, f. 35 v. Este vorba de o selecție de învățături din opera Sfântului Simeon al Tesalonicului (cap. 280 – „Despre nași“), lucru precizat mult mai târziu – vezi, de exemplu, *Molitfelnic*, București, 1998, p. 69 și 2006, p. 85.

91. București, 1907 și 1937 (aceasta a doua amintește de o „orație“ care se făcea înainte de otpust). Vezi și *Agheasmatar*, Buzău, 1857, care cuprinde o învățătură către tinerii ce se pregătesc pentru primirea Tainei Cununii (p. 206).

92. Râmnic, 1721, p. 58.

întreită de la sfârșitul Logodnei este urmată de o povățuire cuprinzătoare privind modul în care trebuie pregătită Cununia⁹³.

Dar una dintre cele mai frumoase pregătiri pentru nuntă o face o ediție basarabeană a Molitfelnicului, cu o rânduială așezată între Logodnă și Cununie, oarecum similară celei care se face pentru cel ce se oferă a fi tuns în monahism, adresată ambilor miri: „... face preotul cuvânt de învățătură spuindule lor ce este Taina Kununiei; Și kum au ei să petreacă întru împreunare ku plăcerea lui Dumnezeu și ku cinste. Și după sfârșitul kuvântului, întreabă preotul pre mire, zikând:

Oare ai (kutarele) voie bună și ne silită și gând tare, ka săți ei ție soție, pre aceasta (kutarea) pre karea aici înaintea ta o vezi;

Și răspunde mirele zikând: Am cinstite părinte.

Preotul iarăși: Nu teai făgăduit altei mirese;

Mirele: Nu mam făgăduit cinstite părinte.

Și îndată preotul kăutând spre mireasă o întreabă pre dânsa zikând:

Oare ai voie bună și ne silită și gând tare, ka săți ei ție bărbat pre acestă, (kutarele) pre kare aici înaintea ta îl vezi;

Și răspunde mireasa zikând: Am cinstite părinte.

Preotul iarăși: Nu teai făgăduit altui bărbat;

Și răspunde mireasa: Nu mam făgăduit cinstite părinte.

Și aici diakonul zice: Blagosloveaște Stăpâne.

Preotul: Blagoslovită este Împărăția...⁹⁴. Fără îndoială, acest mic ritual este de proveniență slavă, de unde a intrat și în Molitfelnicul românesc din Basarabia.

Aceeași ediție sus-citată cuprinde și un frumos cuvânt, adresat mirilor, nașilor, părinților și nuntașilor, la finalul Sfintei Taine. Din această bijuterie omiletică, spicuim: „Blagocestivă și drept kredincioasă cea întru Hristos Domnul împreunată însoțire, prea cinstite mire, (kutare), și tu de Dumnezeu dăruită lui mireasă (kutarea) marea holdă Bisericei, a marelui Stăpânitoriului în trei kipuri lukrândusă, ku trei feluri de săcerături și de roduri să împodobească...a treia să lukrează de cei ce prin nuntă sau împreunat, să viețuiască împreună, karii dakă ku bună kredință înfrika lui Dumnezeu petrek, apoi rodeaște holdă în treizeci...Deci cinstita Nuntă, ku a cărei lege vați împreunat, ka împreună viețuind să priimiți dela Domnul

93. *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, p. 53.

94. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 57 r – v.

rodul pântecelui spre moștenirea neamului vostru, spre înmulțirea seminției omenești, spre slava Ziditoriului atoaate și Domnului, ka săse păzească legătura dragostei și prieteniei ne dezlegată, și spre ajutorul unul kătră altul, și spre ase feri de păkatul kurviei...Fericită deci, cinstită și sfântă stare ați ales pentru petrecerea voastră, numai kăutați, ka întru dânsa ku sfințenie și ku cinste viața voastră să petreceți. Iar aceasta vafi atunci, kând în frika lui Dumnezeu trăind vă veți depărta de tot răul și vă veși sili a face bine. Va fi viața voastră și fericită, dakă ounul altuia ceale ce sunt ku datorie veți da. Tu dar cinstite mire datoriu ești a avea kătră soțiea ta kredință întru viețuirea cea împreună, dragostea cea dreaptă, și kătră neputințele femeiești îngăduință. Și tu iarăși cinstită mireasă datoare ești a avea pururea kătră bărbatul tău așijderea kredință întru viețuirea cea împreună dragoste nefățarnikă și askultare poruncilor lui... Iar amândoi împreună sunteți datori apurta grijă pentru kasa voastră și ku ostenele ceale dea pururea și ku îngrijirea pentru kasnici...⁹⁵.

4. Slujba Cununii

a. Pregătirea

Stihurile și cântarea „Mărire Ție, Dumnezeul nostru, mărire Ție!“ sunt prezente în toate edițiile, până astăzi; lipsește, în unele, precizarea că trebuie închinat cununiile cu Evanghelia, atunci când preotul rostește binecuvântarea mare⁹⁶.

b. Ectenia mare. Rugăciunile principale

Sunt ediții în care prima parte a ecteniei mari nu este reluată total, ci doar fragmentar⁹⁷; în altele – cele mai noi – ectenia mare este redată integral. În ediția tipărită de Sfântul Mitropolit Dosoftei, ectenia mare are câteva exprimări-unicat: „Pentru șerbii lui Dumnezău (kutare și kutarea) karii akmu sănpreună îndenuntă unciune și de spăsenia lor...Pentru ka să li să dea lor mintentreagă... Pentru săsă bukure ei învedearea a feț și feate... Pentru săsă dăruiască lor de bunii kokoni îndulcință, și fără de bănat pe-

95. *Ibidem*, f. 68 r-v, 69 r-v, 70 r. Cuvântul respectiv este preluat și în *Trebnic*, Chișinău, 1908, p. 1307-1311.

96. Iași, 1681, Râmnic, 1721 și 1768 ș.u. Una dintre primele ediții care cuprind această îndrumare de ritual este cea de București, 1926, p. 51.

97. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 36 r.

treacere...⁹⁸. La Sfântul Antim, expresia „bucuria nașterii de prunci buni“ a fost transpusă așa: „Pentru kasă li să dăruiască lor priimința de kokoni buni și petreacere fără de prepusă...“⁹⁹.

Textul rugăciunilor a intrat neschimbat în Molitfelnicul românesc, așa cum a fost el preluat din manuscrisele anterioare și cum se păstrează până astăzi. Unele ediții teaurizează vechi exprimări liturgice românești, de un farmec nemaiîntâlnit astăzi, care încântă auzul și ne fac să fim contemporani cu timpul scrierii și folosirii lor: „Pomenește Doamne Dumnezeul nostru și nănașii lor..., Ku tot cinstitul săbor a bucuriei aceștiea... Pomenește Doamne și pre șerbul tău...Șii blagoslovește și le dăruiaște plod pântecelui, kokoni buni, uniciune sufletului și trupului, înalțai ka kedrii Libanului, ka viea cea rodnică și plodnică ku putearea Duhului Tău Svânt...“¹⁰⁰. La rugăciunea a treia, fără să precizeze că preotul trebuie să le unească mâinile, în ediția dosofteiană textul este: „...însuți șakmu despuitoriule slobozește mâna ta din Svântul tău lăkaș șișoțește pe șerbul tău (kutarele) ku șerba ta (kutarea)...împreuneazăi de fă păreakă înuniciunea gândului. Kununăi să fie untrup. Dăruiaștele plod pântekului cu dulceață dekokoni buni...“¹⁰¹; elementul liturgic al unirii mâinilor, de către preot, lipsește din Molitfelnice până la mijlocul secolului al XIX-lea.

În Molitfelnicul Sfântului Antim formula are altă frumusețe: „...însuți și akum stăpâne trimite mânata din svântul tău lăkaș și împreunează pre robul tău (kutarele) ku roaba ta (kutarea) pentru kă dela tine sămpreună bărbatului muiare. Împreunăi pre dâșii întru unirea înțelepciunii: înkununazăi pre dâșii întrun trup: dăruiaștele lor roada pântecelui, priimire de prunci buni...“¹⁰². După ediția din 1729, acest capitol este complet și s-a transmis fidel până astăzi.

Notăm iarăși faptul că, în edițiile de influență rusească, la ectenia mare se pomenea toată familia imperială, după formulele liturgice în uz în acea vreme, cu cereri speciale pentru țar, țarină, mama țarului, țarevici și pentru întreaga familie¹⁰³.

98. *Ibidem*, f. 36 v.

99. *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, p. 55.

100. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 38 r-v.

101. *Ibidem*, f. 38 v.

102. *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, p. 61.

103. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 55 r- v, coroborat cu f. 57 v.

c. Cununarea mirilor – procedura și formula liturgică

În Molitfelnicul coresian, acest capitol este tratat cumva „ad libitum“: *Popa de va vrea poate cununile pune pe capetele lor cu cel brâu să încingă și să cânte: Doamne, Doamne, caută dein ceriu și vezi și socotește viia a ta, ce au deintăi căsătoriț dereapta ta doamne...*¹⁰⁴. Se va vedea că această particularitate s-a transmis până spre secolul al XVIII-lea nu în edițiile tipărite, ci prin manuscrise.

În decursul timpului, edițiile românești ale Molitfelnicului au „șlefuit“ mereu formula liturgică de cununare, până la forma ei de astăzi, iar demonstrația de mai jos subliniază acest fapt:

<i>Molitfelnic de-nțăles, Iași, 1681, f. 39 r</i>	<i>Evhologhion adekă Molitvnik, Râmnic, 1706, p. 61</i>	<i>Euhologion adekă Molitvnic, București, 1729, p. 66</i>	<i>Euhologion adekă Molitfelnic bogat, Sibiu, 1849, p. 66</i>	<i>Evhologiu bogat, București, 1926, p. 57</i>	<i>Molitfelnic, București, 2006, p. 94</i>
<i>Kununăsă șerbul lui Dumnezeu (m) ku șârba lui Dumnezău (m), în numele Tatălui și al Fiului și al Svântului Dhu.</i>	<i>Kununăsă robul lui Dumnezău (kutarele) roabei lui Dumnezău (kutarea), înnumele Tatălui, și al Sfântului Dhu.</i>	<i>Kununăsă robul lui Dumnezău (kutarele) ku roaba lui Dumnezău (kutarea), înnumele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Dhu.</i>	<i>Kununăse robul lui Dumnezău (kutarele) ku roaba lui Dumnezău (kutarea), în numele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Dhu.</i>	<i>Cunună-se robul lui Dumnezău (N) cu roaba lui Dumnezeu (N), în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.</i>	<i>Se cunună robul lui Dumnezău (N), cu roaba lui Dumnezeu (N), în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.</i>

Începând cu Molitfelnicul Sfântului Dosoftei, așadar, formula este chiar cea de astăzi, deși în acea ediție nu se precizează că formula trebuie rostită de trei ori, ci doar că se înseamnă în chipul crucii fețele mirilor, iar nașii le schimbă cununile de pe creștete, *până la de trei ori*. Tot la Dosoftei, imediat după așezarea cununilor, preotul rostea rugăciunea: *Doamne Dumnezăul nostru, karele ku slavă și kucinste ai înkununat sfinții tăi mucenici, tu și akmu înkununează pre șerbii tăi aceștia (kutarii), Ku kunună*

104. *Molitvenic*, Brașov, 1564, p. 473.

*de slavă și cinste: ku kunună de pace: ku kunună deveselie în slava Tatălui și a Fiiului și a Svântului Dhu...*¹⁰⁵, astăzi dispărută din Molitfelnic, redusă la stihul „Doamne, Dumnezeuul nostru...”. Nici la Sfântul Antim, nici în alte ediții ulterioare nu se precizează bine modul în care se închină mirii cu cununile, cum se așază etc. Unele ediții arată simplu că preotul îi „încununează”¹⁰⁶. Detaliul că preotul ajutat de naș(ă) așază cununile pe capul mirelui(miresei) lipsește până destul de târziu¹⁰⁷.

d. Capitoul solemn

La Dosoftei, prochimenu de la Apostol: „Pus-ai pe capetele lor cununi de pietre scumpe...” a rămas în limba slavonă, dar textul propriu-zis al pericopei din Epistola către efeseni este redat în limba română; începând cu Molitfelnicul tipărit de Sfântul Antim, acest stih este perfect identic în toate edițiile. Toate edițiile precizează de asemenea că, după așezarea cununiilor, se cântă întreit „Doamne Dumnezeuul nostru, cu mărire și cu cinste...”, iar preotul îi binecuvântează de trei ori.

Într-o ediție de Chișinău, după Apostol era rânduit dialogul: „Diakonusul: Înțelepciune. Să luăm aminte.

Cetețul: Psalmul lui David. Aliluia, Glas 5. Stih: Tu Doamne nevei păzi pre noi, și nevei feri de neamul acesta în veac...;

Diakonusul: Înțelepciune drepti să ascultăm Sfânta Evanghelie¹⁰⁸ ș.c.l.

e. Ritualul „paharului mântuirii”

Paharul cu vin era adus la momentul convenit de „dieci” și peste el „popa cetea molitva”¹⁰⁹ respectivă. Multe ediții de Molitfelnic nu precizează nimic despre pâine; se amintește doar de pahar, care se binecuvântează cu rugăciunea respectivă și din care preotul dă celor doi miri să guste, la momentul potrivit¹¹⁰, „întâi bărbatului, apoi muerii”¹¹¹. Prima ediție în care se amintește explicit de faptul că preotul ia „pâinea și paharul cu vin” și dă ambilor miri să guste de trei ori din fiecare este din jumătatea a doua

105. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 39 r.

106. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 62 r.

107. Lipsește din edițiile de: Iași, 1681, Râmnic, 1721, București, 1729, Iași, 1749, Râmnic, 1768 și 1782, Chișinău, 1820, Iași, 1834.

108. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 63 v.

109. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 41 v.

110. Iași, 1681, Râmnic, 1721, 1768 și 1782.

111. *Euhologhion adekă Molitvnik*, București, 1729, p. 72 ș.u.

a secolului XX¹¹²; de asemenea, cântarea „Paharul mântuirii...” nu este amintită decât în aceleași ediții de secol XX.

f. Dansul nupțial

La Dosoftei nu se specifică înconjurarea mesei de trei ori, ci doar o dată, *ku hora sfintei nunți*, cântându-se „Slavă Ție, Hristoase Dumnezeule...”. Molitfelnicul Sfântului Antim vine cu toate precizările: „Apoi îndată luând kădealnița, începe apoi împrejurul tetrapodului înkonjurând ku cei kununați de trei ori și cântând troparele...”¹¹³. De la momentul 1706, toate edițiile românești conțin integral acest capitol.

Molitfelnicul de Chișinău indică obiceiul slav al acestei înconjurări, adaptat la specificul românesc: „Și îndată luând pre ei preotul face ku dânșii kipul înkununării, nunul ținând dinapoi kununile. Și cântă preotul sau norodul troparele...”¹¹⁴.

g. Ridicarea cununiilor

Cele două formule de ridicare a cununiilor sunt neschimbate, pe tot parcursul istoriei Molitfelnicului românesc. Unele ediții nu au indicații prea exacte pentru modul cum se iau cununiile¹¹⁵, dar acestea vin cu timpul: „După aceea ia kununa, întâi dela mire...Și luând kununa dela mireasă zice...”¹¹⁶.

Adresarea „Iată, fiilor duhovnicești...” a intrat foarte târziu în rânduiala Molitfelnicului românesc, deodată cu *Molitfelnicul* și *Agheasmatarul* editate în anul 1965. La începutul secolului XX era așezată ca notă de subsol la momentul în care ea se rostește, după scoaterea cununiilor celor doi miri¹¹⁷.

h. Riturile finale. Otpustul

Adresarea „Iată, fiilor duhovnicești...” lipsește din Molitfelnicul românesc până la ediția de București, 1965.

După rugăciunea „Tatăl, Fiul și Sfântul Duh...”, în unele ediții se indică faptul că „se face orație” (ceea ce înseamnă cuvântul de învățătură,

112. *Molitfelnic*, București, 1965, p. 84.

113. *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, p. 67.

114. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 66 v.

115. *Molitfelnic de-năles*, Iași, 1681, f. 41 r, *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, p. 73, București, 1729, Iași, 1749, Brașov, 1811, Blaj, 1815, Sibiu, 1833, Iași, 1834, Sibiu, 1849.

116. Primele detalii încep cu ediția de Chișinău, 1820, f. 66 v și 67 r.

117. *Evhologiu bogat*, București, 1926, p. 63.

urările care se aduc mirilor în cadrul liturgic și polihroniul) și „se sărută între dânșii“ (mirii, nașii și preotul, care îi felicită)¹¹⁸.

Otpustul este același, în toate edițiile.

La Dosoftei, capitolul „Cununia“ se încheie cu două indicații scurte: „...și sărută (mirii, n.n.) sfintele icoane și sărută nănașii pre fini“¹¹⁹, care în alte ediții lipsesc¹²⁰; în unele se precizează doar că la final se cântă „Cuvine-se cu adevărat...“, iar nașii, părinții și nuntașii sărută Evanghelia, cununiile și mâna preotului¹²¹. Ultimele, bine diortosite și complete, amintesc și de acest element, dar și de închinarea mirilor și a nașilor la icoane, de felicitările ce se aduc tinerilor cu acest prilej; se precizează și că rânduiala primei Nunți se face „și atunci când unul dintre soți a mai fost căsătorit“¹²².

5. Rugăciunea din a opta zi, după Cununie

O primă ediție de Molitfelnic care cuprinde o formă legată de acest ritual este de la finele secolului al XVII-lea¹²³ și o numește „Molitva nevestei după nuntă“. În forma ei de astăzi, această rânduială a intrat destul de târziu în cuprinsul Molitfelnicului românesc, la începutul secolului al XIX-lea, iar ediția care o conține¹²⁴ indică faptul că ar fi de influență slavă. Această primă scurtă rânduială cuprinde două rugăciuni total diferite față de cele din Molitfelnicele românești de astăzi:

– „Doamne Dumnezeu nostru cel ce ai blagoslovit kununa anului și ai înnoito ka să se puie și această kunună preste cei ce ku leagea nuntei să împreunează ounul ku altul, dândule lor ka o pavază pentru kurăție pentru kă kurați fiind sau împreunat cu una nuntă kare sau miluit de la Tine însuți și la dezlegarea kununiilor acestora blagoslovește pre cei kare sau înkununat ounul ku altul și înkununarea lor nerușinată o arată ka să mulțumească pururea întru tot sfântului numelui Tău...“.

118. *Molitfelnic*, Râmnic, 1721, p. 74, *Evhologhion*, Râmnic, 1768 și 1782, f. 38 r.

119. *Molitfelnic de-nțăles*, Iași, 1681, f. 41 v.

120. De exemplu, în *Evhologhion adekă Molitvnik*, Râmnic, 1706, *Euhologhion adekă Molitvnik*, București, 1729.

121. *Evhologiu bogat*, București, 1926, p. 64.

122. *Molitfelnic*, București, 2006, p. 103.

123. *Molitvenic*, Bălgrad, 1689.

124. *Molitfelnic*, Chișinău, 1820, f. 71 r-v.

– „Kâștigând ceale învoite robii tăi Doamne și săvârșind cea în Kana Galileii urmarea nuntei și askunzând însemnările ceale întrânsa îți înalță Ție slavă, Tatălui și Fiiului și Sfântului Duh...“.

Textul primei rugăciuni aduce și explicația necesară în vederea depistării originii pentru clișeu „dezlegarea cununiilor“, care s-a imprimat atât de adânc în conștiința credincioșilor, dintre care unii cer preotului să săvârșească o astfel de rânduială. După cum se vede, în vechime, „dezlegarea cununiilor“¹²⁵ – cum se mai numea în vechime această rugăciune – înseamnă de fapt luarea cununiilor de pe creștetele mirilor, echivalentul a ceea ce numim astăzi „scoaterea mirilor la biserică“.

6. Slujba la a doua Nuntă

În Molitfelnicele românești primare lipsește o astfel de rânduială, despre care unele ediții aduc, spre știința preotului și a celor ce ar fi solicitat aceasta, următoarea învățătură de la Sfântul Nichita Mărturisitorul, Patriarhul Constantinopolului: „Kuvântul cel iskodit ku adeverință, nu are obiceiul să kunune pre cei de a doa nuntă, iar obiceiul Bisearicei celei mari aceastea nu le apără, ci le dă voe săsă kunune, pentru kă nu sau certat nimeni pentru acest lukru, numai să opreaște unul sau doi ani de Sfânta Priceștanie, și preotul karele leau citit kununia nu iaste ku kale să mănânce ku dâșșii, prekum zice kanonul al 7-lea al soborului ce sau făkut la Neokesareea“¹²⁶. În toate edițiile se precizează că cei care cer și primesc „Nunta a doua“ să se oprească doi ani de la Sfânta Împărtașanie, iar cei care cer „Nunta a treia“ să se oprească cinci ani. Uneori, toate acestea sunt comasate într-un capitol numit „Kapete pentru a doua nunte“¹²⁷.

Rânduiala s-a păstrat fidel în toate edițiile Molitfelnicului românesc. La final se precizează că „această slujbă se face neschimbat și la a treia nuntă“ și că „a patra nuntă nimeni să nu îndrăznească să o săvârșească,

125. A se vedea lămuriri complete la pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica specială pentru institutele teologice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985, p. 456 și 462.

126. *Molitfelnic*, Râmnic, 1721, p. 75.

127. *Efhologhion, adekă Molitveanik*, Iași, 1834, p. 77-78, *Evhologhion adekă Molitvealnik bogat*, Sibiu, 1849, p. 74 ș.a.

pentru că este lucru fărădelege¹²⁸, pedeapsa preotului care s-ar încumeta spre una ca aceasta fiind pierderea cu totul a harului preoției.

În legătură cu așezarea cununiilor pe frunțile celor doi miri, la Cununia a doua, și în vechime și astăzi au fost și sunt dispute între liturgiști și slujitori. Unii acceptă această încununare a mirilor, alții nu. Un manuscris din Ardeal, de la începutul secolului al XVIII-lea, subliniază acest aspect: „De va fi vreunul dintre ei neavută altă Cununie, pre acela să pui cunună grăind: Cu slavă și cu cinste cununași pre el¹²⁹. Acest lucru conduce la deducția logică: pe creștetul mirelui care mai fusese cununat nu se așeza cunună.

7. Alte rânduieli legate de Taina Cununii

Aici se încadrează rugăciunile de mulțumire, pe care soții le aduc lui Dumnezeu pentru un anumit număr de ani de împreună-viețuire (25, 50 sau chiar 75). Acestea sunt numite impropriu, prin tradiție, „Cununia de argint“, „Cununia de aur“, respectiv „Cununia de diamant“, deși nu sunt Taine ale Bisericii, ci doar simple ierurgii¹³⁰. Rânduiala acestora, structurată ca o slujbă de mulțumire, a intrat destul de târziu în Molitfelnicele românești¹³¹, ca o formă pastoral-liturgică de susținere a familiei creștine, în ultimele decenii tot mai lovită și mai afectată de modernism, secularizare, divorț¹³².

128. *Euhologhion adekă Molitvnik*, București, 1729, p. 87.

129. *Molitfelnicul de la Valea-Mare, 1705 (mss.)*, apud. Marin Mălinaș, *op. cit.*, p. 1135.

130. Unele ediții precizează acest lucru; de exemplu, *Molitfelnic*, București, 1984, p.105 arată: „Această slujbă nu face parte din Sfintele Taine. Am considerat totuși că e bine să o așezăm aici, din dorința de a veni în ajutorul preoților care o vor folosi astfel cu mai multă ușurință“. Explicația este preluată și de edițiile bucureștene din 1998 (p. 94) și 2006 (p. 116).

131. Lipsesc din ediția de București, 1926; se regăsesc, tot mai complete, în edițiile din anii 1984, 1998 și 2006.

132. Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula propune câteva completări asupra acestor rânduieli, a se vedea capitolul „Ce este Cununia de argint (aur, platină) și care este rânduiala după care se săvârșește?“, în lucrarea pc. sale, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. I, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996, p. 228-231. Respectivul completări nu au apărut însă în ultima ediție a *Molitfelnicului românesc* (București, 2006), deși chiar distinsul profesor a revizuit textul acesteia.

8. *Rânduiala Cununii*
după două *Molitifelnice românești manuscrise*

În multe dintre manuscrisele liturgice românești, în speță Molitifelnice, rânduiala Sfintei Taine a Cununii s-a conservat după un alt tipic, ce își trage obârșiile din texte de secol IX-XII; particularitățile lor „neaoșe“ nu s-au perpetuat în exemplarele tipărite, care prezintă un text aprobat de Biserică mai târziu, după secolul al XIV-lea, în care s-a căutat simplificarea, dar și pragmatizarea ritualului, în condițiile nefaste ale despărțirii Sfințelor Taine de Sfânta Liturghie. Utilizarea unor astfel de formulare liturgice manuscrise, „atipice“, certifică existența unor slujitori „conservatori“, care cunoșteau bine vechile rânduieli și pe care le împlineau fără greș, deși nu le învățaseră în vreo școală teologică, ci le preluaseră de la alți preoți, mai bătrâni și la fel de riguroși în actul liturgic, cu atât mai mult, cu cât Molitifelnicele contemporane tipărite ofereau o altă rânduială tipiconală pentru Taina Cununii.

a. Unul dintre aceste manuscrise este Molitifelnicul episcopului Serafim al Rădăuților. Scris pe la anul 1668, de monahul „Daniil mult-păcătoșul“, acest artefact a fost descoperit și pentru prima dată descris de episcopul Melchisedec Ștefănescu al Dunării de Jos și al Romanului, cu prilejul uneia dintre cunoscutele sale călătorii de evlavie și cercetare, la mănăstirile din Moldova¹³³. Pe lângă alte capitole, acest Molitifelnic cuprinde și rânduiala Tainei Cununii, „cum se făcea în viacul al 17-le... în Moldova“, arată ierarhul-cercetător. Cununia se făcea imediat după Sfânta Liturghie. Preotul așeza cununile pe „Sfântul Prestol“, iar mirii erau aduși în fața ușilor împărătești. Schematic, Cununia avea următoarea rânduială:

- la început se cânta troparul Sfinților Împărați Constantin și Elena, pe glasul 8, apoi se rostea ectenia mare;
- rugăciunea „Dumnezeule preasfinte, care ai zidit pre om și din coasta lui a făcut femeie...“;
- se citeau Apostolul de la I Corinteni 7, 7 – 14, Evanghelia care se citește și astăzi (Ioan 2, 1-11) și ectenia întreită;
- cântând Psalmul 20, preotul ia cununile și le așază pe fruntea mirelui și pe cea a miresei, rostind: „Doamne Dumnezeul nostru, Carele cu

133. Melchisedec Ștefănescu, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 de monastiri și biserici antice din Moldova*, Tipografia cărților bisericești, București, 1885, p. 147-150.

slavă și cu cinste ai încununat pre sfinții Tăi mucenici, tu acum pre robul Tău (N) și pre roaba Ta (N) încununază-i cu cununna slavei și a cinstei, cu cununa păcii, cu cununa veseliei, lăudând și slăvind pre Tatăl și pre Fiul și pre Sfântul Duh“, apoi le împreunează mâinile, citind rugăciunea a doua din Molitfelnicul actual, „Binecuvântat ești, Doamne Dumnezeu nostru...“ și o altă rugăciune, mai scurtă, care s-a pierdut din rânduiala de astăzi: „Doamne Dumnezeu nostru Carele ai învrednicit cu mântuitoare iconomie nunta cea cinstită în Cana Galileii...“;

– ecfonisul „Și ne învrednicește...“, rugăciunea „Tatăl nostru...“, ecfonisul „Că a Ta este împărăția...“, apoi preotul zicea: „Să luăm aminte, Sfintele sfinților“ și îi împărtășea pe miri zicând: „Primiți Trupul și Sângele Domnului nostru Iisus Hristos, care se dau spre iertarea păcatelor“. Le dădea și anafură;

– din altar, preotul citea rugăciunea asupra paharului cu vin și le dădea mirilor să guste din el, zicând: „Beți puterea Sfintei Treimi, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururi...“; apoi le dădea să guste și miere de albine;

– dansul nupțial se făcea împrejurul crucii de la iconostasul din fața solei, cântându-se de mai multe ori, pe glasul al 7-lea, „Doamne, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta pre care o a sădit dreapta Ta și o desăvârșește pre ea“, cu stihurile care se cântă și astăzi la începutul Cununiei: „Fericți toți cei ce se tem de Domnul...“ ș.c.l.;

– după ectenia „Drepti primind...“ de la finele Liturghiei de astăzi, „Pace tuturor“ și „Capetele voastre...“, se citea rugăciunea „Doamne, Dumnezeu nostru, care ai venit în Cana Galileii...“ și se făcea otpustul – ambele se regăsesc și astăzi în rânduiala Cununiei;

– apoi mirii plecau spre casă, pe cale și acasă cântându-se trei innuri: „Slavă Ție, Hristoase Dumnezeule...“, „Sfinților mucenici...“ și „Împacă, cu rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, viața noastră, a celor ce strigăm către Tine: milostive Doamne, slavă Ție“. Acasă se citea și o mare rugăciune către Maica Domnului: „Bucură-te, biserică însuflețită a lui Dumnezeu...“ și o alta – „Doamne Dumnezeu nostru, Ție ne rugăm, caută asupra robilor Tăi, pentru care ai binevoit a se însoți cu nunta comună, binecuvântează-i...“;

– timp de opt zile, mirii purtau pe creștete cununiile de la biserică. La acest soroc, ei veneau la biserică și preotul le ridica de pe frunți cununiile,

citindu-le o rugăciune, care nu s-a păstrat. Rânduiala aceasta a săvârșirii Tainei Cununii în cadrul Sfintei Liturghii face parte din practica Bisericii în primele veacuri, când, de fapt, toate Tainele se săvârșeau în legătură directă cu Liturghia – Taina Tainelor. Astăzi, Biserica Ortodoxă a Greciei încearcă să reia această veche și sănătoasă rânduială¹³⁴.

b. Al doilea manuscris pe care îl cităm aici a fost deja succint prezentat¹³⁵ și cuprinde și o rânduială a Tainei Cununii, folosită în Ardealul începutului de secol XVIII. Până la rugăciunea a treia din slujba Cununii, inclusiv, rânduiala era exact ca și cea de astăzi. De la acest moment, intervin câteva deosebiri în comparație cu Molitfelnicul de astăzi:

– se cânta imediat ectenia cererilor, apoi se intercala aici capitolul din Liturghie care începe cu: „Să ne iubim unii pe alții...“, sărutarea păcii (preotul îi săruta pe ambii miri, iar ei își dădeau sărutarea păcii întreolaltă, rostind „Aicea pre mijlocul nostru iaste Hristos...Cu noi iaste și va fi“);

– preotul zicea „Capetele voastre...“ și rugăciunea de după Evanghelie, din Liturghia de astăzi, apoi „Și ne spodobeaște (învrednicește, n.n.) pre noi...“, „Tatăl nostru...“ și „Să luăm aminte. Mai înainte svințita Svințita svinților“, după care îi împărtășea pe miri și le dădea să guste din „paharul mântuirii“ și din pâine binecuvântate;

– întorcându-i pe miri cu fața către strana dreaptă, preotul cântă în glasul al 8-lea „Doamne, caută din cer și vezi...“. Partea finală a Tainei se împlinea așa cum se face și astăzi;

– mirii purtau cununiile timp de trei, șapte sau opt zile. După a opta zi, ei veneau la biserică și preotul le ridica de pe creștete cununiile, rostind iarăși: „Doamne, caută din cer și vezi...“.

Această a doua citare păstrează încă, după mai bine de zece veacuri, o veche rânduială atestată de numeroase manuscrise grecești¹³⁶, prin care, în Biserica secolelor V-VII, se pare că Taina Cununii se făcea uneori și unită cu Liturghia Darurilor mai înainte-sfințite. Această cutumă liturgică pare că ar data dinainte de Sinodul VI Ecumenic, care prin canonul 52

134. A se vedea, în acest sens, *Arhieratikon*, Atena, 1994, p. 113-115.

135. Este vorba despre *Molitfelnicul de la Valea-Mare*, din 1705, menționat și descris mai sus de Marin Mălinaș, în *op. cit.*, p. 1133-1135.

136. În acest sens, trebuie amintite cercetările prof. Pan Trepela asupra codicelor bizantine, sintetizate în mai multe lucrări de gen, dintre care amintim pe cea mai importantă: *Αί τρεῖς λειτουργίαι κατά τοῦς ἐν Ἀθῆναις κώδικας*, Atena, 1935.

reglementează timpul săvârșirii acestei Liturghii și îl restrânge doar pentru perioada Păresimilor și atunci cu câteva precizări suplimentare. Acest fapt a condus la dispariția respectivei rânduiei, la rămânerea ei în unele manuscrise și la aplicarea ei doar de către unii preoți foarte tradiționaliști.

IV. Concluzii și propuneri cu privire la Sfintele Taine ale Botezului și Cununii, pentru o nouă ediție a Molitfelnicului românesc¹³⁷

Urmare a acestei analize, reies mai multe concluzii, care postulează necesitatea cunoașterii în profunzime a doctrinei ortodoxe și cer abordări nuanțate în ceea ce privește aspectele legate de viața Bisericii și practica acesteia, în decursul vremii, privind cele două Sfinte Taine, atât din partea slujitorului, cât și a primitorului.

1. Se constată mai întâi că, în edițiile sale românești, Molitfelnicul păstrează rânduiala curată a celor două Taine, așa cum s-a cristalizat ea în secolele XIV-XV¹³⁸, pe temelia practicii apostolice a Bisericii primare¹³⁹. Analiza comparativă a edițiilor din cele peste patru veacuri și jumătate acoperite în prezentul studiu arată că, în această perioadă, la românii ortodocși, rânduiala celor două Taine nu cunoaște modificări structurale sau măcar semnificative. Remarcabilă este viteza cu care limba română liturgică a reușit să se cristalizeze și să își definească terminologia „tehnică“, încă de la începutul secolului al XVIII-lea.

2. Deși editorii, diortositorii și ierarhii care au îngrijit ediții s-au străduit mereu să aducă precizări și să dea indicații tipiconale tot mai detaliate,

137. În formularea acestora, am pornit de la savanta lucrare a pr. prof. dr. Nicolae M. Popescu, *Diortosind Molitfelnicul*, Editura Seminarului de Istoria Bisericii Ortodoxe Române de la Facultatea de Teologie, București, 1938.

138. Un excelent studiu de sinteză, în acest sens, la pr. prof. dr. Viorel Sava, „Etapile formării și dezvoltării ritualului Tainei Cununii în Răsărit“, în vol. *Sfintele Taine în tradiția liturgică romano-catolică. Prezentare și evaluare din perspectivă ortodoxă*, Editura Performantica, Iași, 2007, p. 151-160.

139. A se vedea, de exemplu, rânduiala schematică a Botezului, în Euchologionul egiptean al episcopului Serapion de Thmuis și rânduiala „inițierii creștine“ a Logodnei și a Nunții din Codicele „Barberini graecus 336“, cu textele publicate de diac. prof. dr. Ioan Ică jr., în *Canonul Ortodoxiei, I, Canonul apostolic al primelor secole*, Editura Deisis/Stavropoleos, Sibiu/București, 2008, p. 874-875, 950-959, respectiv, 992-994.

totuși nici astăzi, Molitfelnicul românesc nu oferă lămuriri complete nici slujitorului, nici eventualului credincios interesat a cunoaște rânduielele și semnificațiile slujbelor celor două Sfinte Taine. În vederea tipăririi unei ediții îmbunătățite din acest punct de vedere, s-ar putea analiza posibilitatea inserării unor capitole sau note subsidiare cu scurte indicații și precizări tipiconale și cu necesare, succinte explicații mistagogice, atât pentru Sfântul Botez¹⁴⁰ (de exemplu, imediat după corpus-ul „Canoanelor Sfinților Apostoli...” sau după „Scurta învățătură...” a Sfântului Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului)¹⁴¹, cât și pentru Sfânta Cununie (înainte de slujba Logodnei sau după „Scurtă învățătură...” a Sfântului Simeon arhiepiscopul Tesalonicului)¹⁴². Argumentul cel mai puternic pentru aceste adaosuri îl constituie diversificarea amețitoare a problematicii spirituale, sociale, psihologice, bioetice etc., legate atât de Botez, cât și de Cununie, cu care se confruntă Biserica și slujitorul, în „era postmodernă” și „postcreștină” în care unii consideră că trăim astăzi.

3. Se impune o analiză serioasă și luarea unei decizii unitare, la nivelul întregii Biserici Ortodoxe Române, în privința reluării vechii tradiții de a se săvârși Taina Sfântului Botez și Taina Sfintei Cununii, pe cât posibil, numai în directă legătură cu Sfânta Liturghie.

4. Cu strălucitele excepții indicate de altfel mai sus, din întregul șir de Molitfelnice lipsește cu desăvârșire îndatorarea preotului de a predica, în ambele situații. Efectul lipsei acestei obligații înscrise în carte este acela că astăzi, la Botez și Cununie, deși poporul are nevoie să cunoască în profunzime semnificațiile și importanța covârșitoare ale lucrării harului Duhului

140. Câteva sugestii, însă depășite astăzi, a se vedea la pr. D. Buzatu, *Din istoria Molitfelnicului ortodox*, în „Mitropolia Olteniei”, XVIII (1966), nr. 1-2, p. 25-26.

141. În primul rând, trebuie combătute inovațiile liturgice, trebuie militat pentru uniformitatea slujirii și pentru corectitudinea actului sacru. Se pot prelua, de exemplu, într-un îndrumar succint, observațiile pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, sintetizate în studiul „Ce practici greșite întâlnim astăzi în administrarea Tainei Botezului?”, din *op. cit.*..., vol. II, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, p. 217-249.

142. De asemenea, s-ar poate realiza și insera în iconomia Molitfelnicului o sinteză din observațiile, propunerile și soluțiile zecilor de studii ale aceluiași profesor, publicate în cele patru volume *Tradiție și înnoire...* și în vol. *Biserică și cult pe înțelesul tuturor*, Editura Europartner, București, 1995; a se vedea, de exemplu, studiul „Ce practici neconforme cu rânduiala Bisericii întâlnim în săvârșirea Tainei Cununii?”, în *op. cit.*, vol. III, p. 211-216.

Sfânt, prin cele două Taine, în două momente capitale din viața creștinului, lipsește aproape total cateheza liturgică.

Și pentru tămăduirea acestor scăderi și lipsuri, Hotărârea Sfântului Sinod de a dedica timpul anului 2011 acestor două Taine – Botezul și Cununia – a motivat, în întreaga Biserică Ortodoxă Română, evenimente liturgice, duhovnicești, academice și publicații prin care s-a urmărit, mai întâi, studierea mai aprofundată a teologiei acestor două Taine. În al doilea rând, în acest an s-a făcut un pas semnificativ spre redescoperirea valorii spirituale a acestor două Taine, pentru familia creștină, pentru poporul drept-credincios și pentru întreaga lume de astăzi, întrucât prin Botez și prin Cununie lucrează harul Duhului Sfânt, în Biserică, pentru fiecare persoană care le primește. În al treilea rând, pentru preoțime, acest an omagial este o șansă spre înprospătarea râvnei de slujire pe linia înaintașilor care și-au adăpat mistuirea la altar și dăruirea spre popor prin dreaptă-credință, slujire liturgică și pastorație jertfelnică. Iar Tainele Botezului și Cununii sunt două căi sfinte prin care preotul, întotdeauna, L-a chemat pe Domnul Dumnezeu în viața fiecărei persoane și în viața fiecărei familii.